

djønk

***djøn**k er et iscenesatt foredrag om avhengighet og spiller på vår tids individ- og valgorienterte coachingkultur.*

Flaatenbjørk kompani har denne gangen laget en forestilling som tilsynelatende er et helt vanlig foredrag om avhengighet. Forestillingen legger opp til at elevene faktisk skal bli så forvirret at de tror de ikke er på forestilling, men et reelt foredrag.

Organisasjonen som holder foredraget kaller seg **djøn**k (uttales D JUNK) og har lagt seg på en uhyre fancy linje, der opplysningskampanjer og coaching er blitt big business. Har du problem med valg av karriere, kjæreste eller religion, fortvil ikke: **djøn**k hjelper deg!

djønk reiser rundt på skoler og viser frem "Herman" som et slags skrekkeksempel på hvor ille det kan gå når ungdommen ikke gjør gode og veloverveide valg. Forestillingen tar imidlertid en uventet vending idet "Herman" motsetter seg å bli fremstilt som skremmebilde.

Dette er en moderne tragikomedie som stiller spørsmål til ansvarliggjøring av individet i vår tid.

FORARBEID

Det er ikke nødvendig å bruke tid på forarbeid med elevene, men for læreren kan det være godt å vite hva en går til. Det anbefales å bruke tid på etterarbeid med elevene.

Dramaturgi og virkemidler

Denne informasjonen er til lærer og elevene. For lærerne er informasjonen nyttig i forkant av teaterbesøket fordi den gir kjennskap til typen teaterforestilling elevene vil se. For elevene er informasjonen til etterarbeidet, og den burde gis elevene etter forestillingen. Målet med informasjonen er å styrke ferdighet i å analysere virkemidler som anvendes for å bygge opp fortelling i dramatisk form.

Dramaturgi

Dramaturgi betyr hvordan fortellingen i dramatisk form er bygget opp. Vi kan se på dramaturgien ved å lese skuespillet. Vi kan også se på dramaturgien ved å se på hvordan fortellingen er fortalt i teaterforestillingen. I moderne teater lages det ofte teater basert på en idé, snarere enn et ferdig manuskript. Slik er det med teaterforestillingen **djøn**. Den er laget av regissøren og kunstnerne i Flaatenbjørk kompani. Når vi skal se på dramaturgien i **djøn** må vi se på hvordan fortellingen er fortalt gjennom virkemidlene i selve teaterforestillingen. For å gjøre det er kunnskap om standard-dramaturgier, kjente måter å fortelle i dramatisk form, en nyttig hjelp. I denne teksten tar vi for oss kjennetegnene til en standard-dramaturgi med det mål å bedre forstå hvordan virkemidlene i **djøn** fungerer.

"The-well-made-play"

"The well-made-play", eller det "pièce bien faite" som denne formen også kalles, heter det veldreide skuespillet på norsk, men den engelske termen er mest vanlig å bruke. "The well-made-play" er en mye brukt standard-dramaturgi i vår tids fortellinger i film og teater. Det var dramatikeren Eugene Scribe (1791-1861) som kom opp med idéen om "the well-made-play". I teater hadde denne formen en storhetstid på 1800-tallet.

Dramaturgien i "the well-made-play" kan ikke defineres strengt etter bestemte kriterier, men likevel er det enkelte kjennetegn som er helt typiske. Mer om dette kan leses i boken *Innføring i dramaturgi. Teater, film og fjernsyn* (2006), av Michale Evans.

Et "Well made play" preges av mye handling, intrige og overraskelse. Handlingsgangen er velsmurt og går fort og handlingen er til en viss grad retrospektiv. I en retrospektiv form har det ofte skjedd en konflikt før handlingen på scenen som påvirker og henger sammen med konflikten på scenen. Det vil si at minst en av karakterene, ofte hovedpersonen, har en hemmelighet. Den kommer vanligvis tilsyne i en konfrontasjon mellom hovedpersonen (protagonisten) og en annen person i handlingen, ofte den nest mest sentrale personen (antagonisten). Innen handlingen er slutt har vi fått svar på de spørsmålene som er reist under veis. Tonen i et "well made play" er alltid lett og

tempoet raskt, men stilen kan være forskjellig: komedie, tragedie, lystspill, svart komedie osv. Scribe var banebrytende i sin tid fordi han ikke lagde ren komedie eller tragedie, men isteden blandet tradisjonelle genre. Han brukte mer realisme i stilen, og kombinerte dette med å ta for seg alvorlige emner i samtiden selv om det ble gitt en lett tone.

En kritikk av "the-well-made-play" har vært at karakterene er flate. En annen måte å tolke karakteroppbyggingen i "the-well-made-play" er at vi blir kjent med karakterene her-og-nå gjennom deres handlinger. Fortellingen kommer frem gjennom fokus på karakterens relasjoner til andre karakterer. Denne måten å forstå karakteren kjenner vi idag godt igjen fra filmen, og dreier seg om at vi blir kjent med karakterene ut ifra de forhold han/hun inngår i. Konfliktene en person har med seg selv eller andre kommer frem gjennom måten personene forholder seg til hverandre. Konflikten viser seg i et plutselig omslag, og kan forstås ut fra situasjonen eller miljøet.

"Drama à thèse" – "tesedrama" er en videreutvikling av "the well-made-play". Her er handlingen konstruert for å bevise eller diskutere en tese. Derfor kan man på mange måter si at Scribe skapte en dramaturgi for å lage underholdning av seriøse emner.

Scribe skapte en ny form. Mange har eksperimentert og utviklet den gjennom 1900-tallet. Filmkunsten har brukt denne standard-dramaturgien på forskjellige måter og i dagens TV-serier er den en ofte anvendt mal og oppskrift. Ibsen tok i bruk Scribes oppskrift på et "well made play" da han skulle konstruere og skrive sine dramaer. Måten Ibsen gjorde dette på er en av de viktigste lenkene mellom Scribe og nåtidens dramaturgiske former.

Nøkkelord

- Well-made-play: en måte å bygge opp fortelling i dramatisk form.
- Standard-dramaturgi: måte å bygge fortelling som brukes mye i vestlig teater, film og TV.
- Konflikt: i fortelling med dramatisk form er konflikt ytre eller indre hindring (problem).
- Karakter: fiktiv person med karakteristikk vi blir kjent med gjennom karakterens handlinger.
- Protagonist: et begrep for den karakteren vis handling vi følger mest. Protagonisten trenger ikke å være den som gjør mest, selv om det likevel er slik at handlingen egentlig dreier seg om den karakteren. Protagonisten er den som gjennomgår den største utviklingen.
- Antagonisten: er den nest mest sentrale karakteren i handlingen.
- Omslag: et vendepunkt i handlingen fra f eks fra lykke til ulykke, eller fra ulykke til lykke.
- Tragedie og komedie: fra klassisk tid de to hovetyperne for fortelling i dramatisk form.

Virkemidler

Alle elementene i en teaterforestilling som brukes for å formidle fabelen/fortellingen, kalles virkemidler. Virkemidlene er reisverket i fortellingen.

Scenografien er et av teatrets virkemidler. En scenografi er forestillingens visuelle og romlige måte å formidle fortellingen på.

Skuespillerens spillestil og måten skuespillerne velger å utføre handlingene på, er et annet virkemiddel. Måten skuespillerne snakker kan være et virkemiddel i seg selv. En måte å snakke på som er et eksempel på virkemiddel er at skuespillerne fremfører en monolog i kor. En annen måte er å snakke rytmisk og musikalsk, fremfor å legge psykologisk undertekst til replikkene i en dialog.

Lyd og lys kan også bli brukt som virkemidler. Musikk og medieeffekter kan i høyeste grad forsterke og forandre fortellingen. Lys har både en praktisk nytte og nytte som virkemiddel. Innen samtidsteater er video blitt et stadig mer populært virkemiddel. Andre virkemidler kan for eksempel være eksplesitt bruk av bestemte farger (i lys, kostymer, video) eller andre visuelle uttrykk. F eks prosjiering av dataredigert audiovisuelt materiale live.

Regissøren og scenografens oppgaver er i tradisjonelt teater å bestemme hvordan disse virkemidlene skal brukes for å bygge fortellingen. De er veldig viktig for å få frem tiden i handlingsgangen. Det er ganske uvanlig at den fiktive tiden i handlingen samsvarer helt med tiden i teaterforestillingen. Ofte strekker den fiktive handlingen seg over dager, måneder og år, mens teaterforestillingen kun varer en kort tid feks 45 min som i forestillingen **djøn**k.

Om virkemidlene i djøn

Virkemidlene i teater brukes tradisjonelt for å komprimere den fiktive tiden i handlingsgangen slik at teaterforestillingen toppen varer i to timer. I teaterforestillingen **djøn**k er tiden i den fiktive handlingen lik med den vanlige klokketiden. Dette er et typisk virkemiddel i samtidsteateret. Det vil si at det som skjer på scenen foregår i samme tid som utenfor teateret. Denne måten å lage teater på kom i bruk under modernismen, og ble vanlig med performanceteater fra og med 1960-årene.

I **djøn**k brukes rommet på en måte som likner vanlige rom. Det vil si at teateret unngår tegn som avslører teater som teater. På en måte blir teateret usynlig for oss. Dette er et annet typisk virkemiddel i samtidsteater. Dette var en stil som etablerte seg under postmodernismen.

I **djøn**k snakker skuespillerne slik de normalt snakker i dagliglivet; de snakker som seg selv. Dette virkemiddelet kan betegnes som naturalisme. Naturalisme er mest vanlig å bruke i teater når teaterforestillingen forteller om aktuelle tema i samtiden, f eks fra den politiske agendaen. Poenget er at skuespillerne går kledd og snakker som vanlige folk og forholder seg til hverandre på en måte vi kan identifisere oss med. Å ta opp hverdagstema er sentralt i **djøn**k og samtidsteateret, men ble etablert med naturalismen i 1880-årene.

djønk er realistisk også på en annen måte. Skuespillerne snakker til publikum og samhandler med dem. Det betyr at forestillingen bryter den fjerde vegg. Den fjerde vegg er et begrep for at handlingen på scenen og i salen er atskilt, som av en usynlig vegg.

I **djønk** henvender karakterene seg direkte til publikum som i talkshow. Det vil si at teateret etterlikner mediene og underholdning utenfor teateret. Slik anvendes et realistisk virkemiddel til å peke på at tematikken i fortellingen er tatt fra tilskuerens samtidskultur. Dette, å resirkulere TV eller film, etablertes med postmodernismen og brukes i samtidsteater når det vil ta opp en tese, eller reiser spørsmål til kultur i tiden.

Et virkemiddel som stammer fra Bertold Brecht kalles gjerne fremmedgjøring. Plutselig brytes den realistiske stilen ved at skuespillerne for eksempel gjør rare fysiske ting som gjør oss oppmerksom på at det vi ser likevel er teater. Virkemiddelet fremmedgjøring ble etablert i modernismen med politisk teater i 1920-årene. Ulike måter å veksle mellom identifikasjon (realisme/naturalisme) og fremmedgjøring (brudd) er base for hvordan teateret bygger opp fortelling i dag.

djønk har en dramaturgi som likner på the “well-made-play”. Fortellingen er lett, og handlingen rask, med trekk fra svart komedie. Vi ler, men samtidig er temaet alvorlig. Forestillingen tar opp tema i samtidskulturen. Gjennom virkemidlene (form) reises spørsmål til disse temaene. Selv om måten fortellingen er bygget opp likner på en tradisjonell standard-dramaturgi etablert på 1800-tallet er teaterforestillingen noe annet. Den kombinerer denne dramaturgi med virkemidler fra modernismen, postmodernismen og samtiden.

Nøkkelord

- Regissør: skaper teaterforestillingen, filmen eller TV-serien og instruerer skuespillerne.
- Scenograf: skaper rekvisittene, rommet, kostymene og lyssettingen.
- Dramatiker: skriver manuset eller skuespillet.
- Performanceteater: teater som likner performance art. Her er det ikke fiksjon og illusjon.
- Realisme: virkelighetsnær stil.
- Naturalisme: stil som vektlegger mennesket i sammenheng med sitt sosiale miljø.
- Modernisme: stil i kunstartene fra rundt 1850 til andre verdenskrig.
- Postmodernisme: stil i kunstartene fra ca 1960 til 1990-tallet.
- Fremmedgjøring i teater: virkemiddel som bryter illusjon og identifikasjon.

Kompetansemål fra læreplanene på videregående trinn relevant for teaterforestillingen djønkk

Musikk, dans og drama Vg1, valgfrie programfag

Læreplan i teaterensemble - programfag i utdanningsprogram for musikk, dans, drama, programområde for drama.

Kompetansemål

- bruke enkle sceniske og tekniske virkemidler, og beskrive forholdet mellom innhold, form og rom.
- drøfte betydningen av samspillet mellom scene og sal.

Drama Vg2 og Vg3, felles programfag

Læreplan i teater i perspektiv - programfag i utdanningsprogram for musikk, dans, drama, programområde for drama.

Kompetansemål

- analysere og tolke forestillinger og skrive teateranmeldelser.
- beskrive og drøfte sentrale utviklingstrekk i teateret fra modernismen til egen samtid.
- gjøre rede for sentrale teaterteorier og modeller fra modernismen til egen samtid.
- beskrive og drøfte sentrale utviklingstrekk i teateret fra modernismen til egen samtid.
- analysere forestillinger i et sosialt og kulturelt perspektiv.

Studiespesialisering, fellesfag.

Læreplan i norsk.

Kompetansemål etter Vg1 studieforbereende og Vg2 yrkesfaglige utdanningsprogram

- beskrive estetiske uttrykk i teater, film, musikkvideo, aviser og reklame og drøfte ulike funksjoner knyttet til språk og bilde.

Kompetansemål etter Vg3 påbygging til generell studiekompetanse

- forklare hvordan litteratur og andre kunstuttrykk i og utenfor Norge har påvirket hverandre de siste århundrene.

ETTERARBEID

Som utgangspunkt for diskusjon og samtale kan en gripe fatt i forestillingens tema og innhold, men en kan også diskutere selve forestillingen og dens formspråk. Eller begge deler. Det er mange måter å angripe temaet på og mange måter å snakke om forestillingen på.

Samtale om formspråket

Disse spørsmålene kan brukes som introduksjon til samtalen:

- Opplevde dere det som skjedde som sant?
- Når begynte dere å lure på om dette var et foredrag?
- Når begynte dere å lure på om dette var et teaterstykke?
- Hvilken rolle spilte teknikeren i denne forestillingen?
- Hvilke tekniske virkemidler brukes i forestillingen?

Samtale om avhengighet

Det kan noen ganger være en fordel å dele elevene i mindre grupper, gjerne med halvparten gutter og halvparten jenter. La dem snakke sammen om hva de har sett.

Disse spørsmålene kan brukes som introduksjon til samtalen:

Spørsmål rundt handlingen i stykket

- Hvorfor ble foredraget avbrutt?
- Hva tror dere "Herman", eller Morten Hermansen som han egentlig heter, er avhengig av?
- Tror dere Gurid og Hans er avhengige av noe?
- Hva er Gurid og Hans i så fall avhengig av?
- Hva var egentlig budskapet i foredraget, hva var det Gurid og Hans ville fortelle oss?
- Tror dere Gurid og Hans trengte alle disse effektene for å få frem budskapet sitt?
- Hvordan tror dere foredraget opplevdes for "Herman"/Morten Hermansen?
- Hva slags forhold er det mellom Gurid og "Herman"/Morten Hermansen?
(tips; hva het Gurid til etternavn?)
- Hva betyr det å være misbruker?
- Hvem er det som misbruker hvem i dette foredraget?
- Er dere selv avhengig av noen ting?

Diagnostisering av avhengighet

- Hva tror dere en diagnose er for noe?
- Hvor går grensen mellom en normal bruk av noe og det å være avhengig?
- Er dere enige i måten Gurid og Hans diagnostiserer andre som avhengig på?
- Tror dere det er veldig annerledes å leve med en avhengighet enn å leve uten en avhengighet?

På nett

- Gå på nett og les om de ulike formene for avhengighet. Se om noen av disse beskriver adferd eller andre ting du kan kjenne deg igjen i.

OM KOMPANIET

Flaatenbjørk kompani er:
Scenekunstner Jarl Flaaten Bjørk,
Dramaturg Carl Jørn Johansen
Video- og lysdesigner Kristjan Belgau
Skuespiller Anders Rummelhoff
Skuespiller Karen Røise Kielland
Skuespiller Erlend Hammer Hanssen

Kontaktinfo:
Jarl Flaaten Bjørk
Mob: 907 43 823.
Mail: jarl@flaatenbjork.no

Fotpost:
Flaatenbjørk kompani
Vårsvingen 9
1181 Oslo